

*Debreceni*

S

Z

E

M

L

E



tudomány  
kultúra

2  
0  
1  
4

| 3

## Szerkesztik:

ifj. Barta János *főszerkesztő*      Kovách Ádám *főszerkesztő-h.*  
Bazsa György *szerkesztőbizottsági elnök*      Virágos Márta  
Angi János      Kerepeszki Róbert      Pallai László

---

## A szerkesztőség címe:

Debreceni Szemle, Szerkesztőségi titkárság  
Dancs Ágnes *kuratóriumi és szerkesztőbizottsági titkár*  
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.  
Telefon: 06 (52) 411-717/56880 mellék  
E-mail: [szemle@unideb.hu](mailto:szemle@unideb.hu)  
URL: <http://szemle.unideb.hu>

---

## Kiadja:

A „Debreceni Szemle” Alapítvány

---

## Kuratórium és Szerkesztőbizottság:

Orosz István <i>elnök</i>	Bazsa György <i>alelnök és szerkesztőbizottsági elnök</i>
Abádi Nagy Zoltán	Jávor András
Beck Mihály	Mazsu János
Bitskey István	Sipka Sándor
Gaál Botond	Szabó József

**2014-től megjelenik negyedévente a**  
**<http://szemle.unideb.hu> weboldalon**

## Előfizethető, illetve a megjelenés támogatható

A Debreceni Szemle Alapítvány 11625009-07950000-25000006 sz. számláján, illetve a szerkesztőségi titkárságon készpénzben.  
Éves előfizetési díj 1.000 Ft. Külföldre (kivéve a környező országokat) 80 USD, ill. 60 EUR. Bank neve: Erste Bank Hungary Zrt., SWIFT kód: GIBA HU HB

---

# DEBRECENI SZEMLE

## TUDOMÁNY ÉS KULTÚRA

Debrecen és a régió tudományos műhelyeinek folyóirata

XXII. ÉVF. 3. SZÁM

ÚJ FOLYAM

2014. III. NEGYEDÉV

*Az első folyam 1927-től 1944-ig jelent meg.*

### TARTALOM

#### ÜNNEPSÉG ÉS KONFERENCIA A DEBRECENI EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARA FENNÁLLÁSÁNAK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

<i>Csatár Péter</i> : A kulturális örökség és a humán tudományok innovációi a 21. században .....	203
<i>Papp Klára</i> : Hagyományok és megújulás (Dékáni köszöntő a Bölcsészettudományi Kar centenáriumi tanácsülésén) .....	206
<i>Orosz István</i> : Emlékeim a 100 éves bölcsészképzésről .....	212
<i>Beszámoló a BTK centenáriumi ünnepségén rendezett szekcióülésekről</i> .....	216
<i>Szabó József</i> : 100 éves az egyetemi szintű földrajzoktatás Debrecenben .....	230

#### TANULMÁNYOK

<i>Kátai János – Makádi Marianna – Zsembeli József</i> : Agrokémiai és talajtani kutatások a Debreceni Egyetem Agrártudományi Központjában .....	240
<i>Bazsa György</i> : Professzori kinevezések metszetei a Debreceni Egyetem(ek)en .....	254

#### TUDOMÁNYOS MŰHELYEK, ÉVFORDULÓK

<i>Pusztai Gábor</i> : „Messze látó tudomány” – A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvényei az MTA Debreceni Területi Bizottságában .....	265
<i>Bárány Attila</i> : Magyarország helye és képe a középkori Európában (A 2014-ben az MTA Lendület II. pályázaton nyertes program célkitűzéseinek ismertetése és kutató- csoportjának bemutatkozása) .....	268
<i>Dancs Ágnes</i> : Megemlékezés a 25 évvel ezelőtti határnyitásról a Debreceni Egyetemen .....	275

## KÖNYVSZEMLE

A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának története I. Szerk.: Papp Klára ( <i>Szögi László</i> ) .....	277
»Ernyedetlen szorgalommal« A Debreceni Tudományegyetem jogász professorai (1914-1949). Szerk. P. Szabó Béla ( <i>Király Sándor</i> ) .....	281
Imre László: Barta János (1901–1988) ( <i>Korompay H. János</i> ) .....	283
Hungarian-American Ties. Essays and Studies in Intercultural Links and Contacts. Edited by Zsolt K. Virágos ( <i>Lévai Csaba</i> ).....	287

## Támogatóink

Debreceni Egyetem



A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Területi Bizottsága



**Forrás Leleki Segítők Egyesülete**



DEBRECENI SZEMLE – TUDOMÁNY ÉS KULTÚRA  
(THE DEBRECEN REVIEW – SCIENCE AND CULTURE)

is an academic quarterly that publishes studies in the humanities as well as in the social and natural sciences, focusing on the findings of recent research in these disciplines. Since it appeals to a wide and educated public, it aims to combine scientific exactness with readability in its style.

Drawing upon the centuries-old academic traditions of the city, Debreceni Szemle has adopted and continues the legacy of its predecessor with the same title, which was published between 1927 and 1944.

Although Debreceni Szemle is mainly reliant on and addresses the intellectuals of the Debrecen region, it also publishes contributions by leading experts both in Hungary and abroad.

In addition, the journal reports on scientific and cultural events of the region, especially on those organized by the University of Debrecen and the Regional Centre of the Hungarian Academy of Sciences. Events related to the city from anywhere in the world are also given detailed coverage.

Debreceni Szemle was launched by Debrecen Universitas (the legal predecessor of the University of Debrecen) in cooperation with the Debrecen Committee (the present Regional Centre) of the Hungarian Academy of Sciences in 1993 and was supported by the municipality of Debrecen.

---

Megjelenik 2015 januárban  
A web-számot szerkesztette: Dancs Ágnes

HU ISSN 1218-022X

## DEBRECENI SZEMLE – TUDOMÁNY ÉS KULTÚRA

tudományos folyóirat, amely a humán és a társadalomtudományok, valamint a természet- és műszaki tudományok minden ágának legújabb eredményeivel – és nem csak a régióban vagy hazánkban elértokről – kívánja megismertetni a széles értelemben vett tudományos értelmiséget. Tanulmányainak tárgyalásmódja: stílusa, nyelvezete olyan, hogy befogadható legyen az illető tudományterületet nem művelő kutató és érdeklődő értelmiségi számára is.

A Debreceni Szemle az ugyanilyen címen *1927 és 1944* között megjelent folyóirat folytatójának tekinti magát, épít a századokon át kisu-gárgzó debreceni kulturális hagyományokra.

A folyóirat támaszkodik a város, a megye és a régió tudományos és kulturális potenciáljára, de *országosan csaknem egyedülálló célkitűzésének* megfelelően a szóban forgó tudományterületek legjobbjai tol-lábol közöl tanulmányokat.

A Debreceni Szemle ugyanakkor hírt ad a város és a régió tudományos eseményeiről (elsősorban a Debreceni Egyetem és a Debreceni Akadémiai Bizottság rendezvényeiről), illetve az ilyen eseményekről bárhol a világon, ha azokban a debrecenieknek lényeges szerepük volt.

A Debreceni Szemlét 1993-ban a Debreceni Egyetem jogelődjét képező Debreceni Universitas, valamint az MTA a Debreceni Akadémiai Bizottság, DAB – (mai nevén: MTA Debreceni Területi Bizottsága) indította újra Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatának akkori támogatásával.

## Beszámoló a BTK centenáriumi ünnepségén rendezett tudományos ülészek szekcióiról

A „*Műveltség és társadalmi szerepek: az arisztokrácia változó társadalmi szerepe*” (angolul: „*Learning, Intellect and Social Roles: the Changing Character of Aristocracy*”) címmel rendezett **történelem szekció** két alszekcióban folytatta munkáját. Az előadások a középkori alszekcióban – amelyben a hazai kutatók mellett számos külföldi előadó is szerepelt – idegen (angol, német, francia) nyelven, a korai újkorban – ahol a külföldieket többnyire határon túli magyar kollegák jelentették – magyarul folyták.

A **medievista alszekció** több európai ország arisztokráciájával is foglalkozott. A magyarországiak (debreceniek és budapestiek) mellett a Németországból, Franciaországból, Csehországból, Lengyelországból, Romániából érkezett előadók saját kutatásaik eredményeit és problémáit osztották meg egymással. A szekció résztvevői azt is célul tűzték ki, hogy párhuzamot vonjanak a magyar és európai, döntően közép-európai főúri rétegek között, s azt is be akarták mutatni, hogy a főúriak nevezett réteg soha nem volt egységes, néhány fogalommal egyszerűen megragadható és leírható csoport. Ahogyan változtak a politikai-társadalmi viszonyok, úgy változott és módosult az arisztokrácia helye és szerepe, még hangsúlyosabbá téve egyébként is meglévő belső differenciáltságát.

A szekciót három plenáris előadás nyitotta. Jean-Luc Fray professzor (Université Blaise Pascal, Clermont-Ferrand) előadásában a késő középkorban még kevésbé ismert, de a 16. században Franciaország trónjára emelkedő Bourbon hercegek művészetpártoló tevékenységét vizsgálta. A Bourbon-mecenatúra a 15. században még korántsem volt olyan látványos, s nem állt annyira a középpontban, mint a Valois-korszak királyi hercegeinek (Burgundia és Berry) művészetpártolása. A 16. század elején azonban a Bourbon-família – a burgundi hercegek fénykorának letűnte után – tudatos image-építéssel, a Dijonnal szembeállítva még „vidékiek” tűnő Moulins fejlesztésével, a burgundiak németalföldi művészeinek jó részét új udvarukba csábítva tudott felemelkedni és trónképes politikai szereplővé válni.

Solymosi László, a Debreceni Egyetem professor emeritusa Vetési Albert veszprémi püspök – Mátyás király jeles diplomatája – és Újlaki Miklós – a kor-

szak egyik meghatározó bárója – birtokain élő familiárisok és jobbágyok közötti konfliktusokat elemezte. A földesúri bíróságok, a vármegye hatósága és a királyi udvar bíróságai nem tudták orvosolni a nézeteltéréseket. Ezért Vetési Albert és Újlaki Miklós 1468-ban az általuk választott bírákra bízta az ítélezést. Egy szinte egyedülálló forrást elemezve Solymosi László azt ismertette, hogy a három egyházi és nyolc világi személy alkotta választott bíróság hogyan hozta meg döntéseit, és ezeket miként öröközte meg egy jegyzőkönyvben.

Roman Czaja lengyel professzor (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń) előadásában azt boncolgatta, hogy hogyan rétegződött a későközépkori Hansa-városok patriciusi társadalma. Rávilágított arra is, hogy értelmezhető-e egyáltalán a patriciátus a Hansa-városokban, hiszen e városok vezető rétegének jelentős hányada eredetileg nemesi származású volt. Az elithez tartozás lényegét Czaja professzor nem az általa vizsgálta, ma Lengyelországhoz tartozó Hansa-városokban kevésbé fajsúlyos céhekhez és gildékhez való tartozásban, hanem sokkal abban látta, kik voltak a tagjai bizonyos társaságoknak, fraternitásoknak. Hasonló aspektust vizsgálta Klaus van Eickels is (Otto-Friedrich Universität, Bamberg). A későközépkorban a Német Lovagrend vezető tisztségviselői – döntően a nyugati, például Rajna-vidéki rendházakban – sokszor nem nemesi származásúak voltak, s a nemességhez való tartozás, a társadalmi felemelkedés ugródeszkájának az Ordo Teutonicushoz való kötődést tekintették. A cseh Antonín Kalous (Univerzita Palackého, Olomouc) előadása azt bizonygatta, hogy Csehországon belül a morva örgrófság külön rendi tudattal és kifinomult rendi intézményrendszerrel bírt, különösen abban a korban, amikor Morvaország Mátyás királyt ismerte el Csehország uralkodójának – szemben a tulajdonképpen cseh rendekkel.

Draskóczy István professzor (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest) a Szapolyai familia „főnemesi” gazdaságpolitikáját vizsgálta a Mohács előtti időszakban, különös tekintettel a család felvidéki kereskedelmi kapcsolataira, és a Thurzó-Fugger érdekeltséggel való viszonyára. Rámutatott arra, hogy a főúri család hogyan épített ki erőteljes gazdasági jelenlétet – pl. Árva megyei útvonalakon keresztül, vagy a trencsényi harmincadispánság birtokában – a nyugati és északi irányú magyar külkereskedelemben (pl. a só és réz kivitelében). Újjonnan szerzett pozíciókkal, dinasztikus lengyel kapcsolataikkal a Szapolyaiak még a hagyományos vezető szerepkörrel bíró városokat (Kassát) is háttérbe szorították.

Az alszekcióban az MTA–DE „Magyarország a középkori Európában” Lendület kutatócsoport is képviseltette magát. A nyugat-európai kutatások első eredményeiről Bárány Attila (DE BTK Történelmi Intézet), a kutatócsoport vezetője számolt be. A nyugaton fellelhető ikonográfiai forrásokon keresztül igyekezett kimutatni, hogy mennyiben voltak hatással a nyugat-európai arisztokrácia fejlődési sajátosságai a Zsigmond-korban a magyar bárói társadalomra. Döntően sírköveken megjelenő címerábrázolások, mint fejedelmi, lovagrendi dinasztikus devizák, rendjelvények, insigniumok segítségével járta körül, hogyan jelentek meg azok a magyar arisztokrácia anyagi kultúrájában. Györkös Attila (DE BTK Történelmi Intézet) előadásában a kalandorként vagy éppen ellenkezőleg, nemzeti hősként is értékelt Frangepán Kristóf későközépkori arisztokratát állította előadásának középpontjába. A mohácsi csatát követően még Habsburg pénzen vé-

delmezte tartományait, de hamarosan mégis Szapolyai oldalára állt, s János király ügyéért halt meg 1527-ben. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a magyar történetírásban mennyire ellentmondásos személyként van jelen. Ezen a nyugat-európai levéltári kutatások változtathatnak, hiszen Frangepán bizonyíthatóan kapcsolatba került a francia királlyal. Pószán László (DE BTK Történelmi Intézet) a lovagság ethoszának reprezentáltságát vizsgálta a 14. század végén az európai kereszténységhez legkésőbb csatlakozó Jagellók államában, Litvániában. Áttekintette a nyugati lovagi fegyverzet, hadviselés és haditaktika hatásának megjelenési formáit, a lovagi életmód és mentalitás csatornáit.

A kutatócsoporthoz csatlakozó Novák Ádám (DE PhD hallgató) a 15. századi magyar főúri pecséthasználatot vizsgálta az 1439 és 1457 között kiadott sokpecsés okleveleken keresztül. Ezek a források szerződéseket, menleveleket, meghívókat jelenítenek meg, amelyeket az ország leghatalmasabb főurai, a kormányzat vezetői adtak ki, és erősítették meg pecsétjeikkel. Az oklevelek jó része azonban ma már külföldön található. Az előadó rámutatott arra, hogy vizsgálatauk mégis nélkülözhetetlen, hiszen a 15. századi világi pecséthasználat elemzését teszik lehetővé. Az előadás során a kivetített képeken a hallgatók például Újlaki Miklós, Hunyadi János, Garai László, Perényi János és Pálóczi László pecsétváltozatait tekinthették meg. A sokpecsés oklevelek témájához korban és heraldikai vonatkozásában szorosán csatlakozott előadásával Lupescu Radu (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem), aki a 15–16. századi erdélyi társadalmi rétegződés és heraldikai kultúra összefüggéseiről tartott előadást. Elsősorban a Vajdahunyad várban található rekonstruált heraldikai ábrázolásokat állította a középpontba. Rámutatott, hogy a Hunyadi János által építtetett várban a magyar király és a főurak címerei meghatározott sorrendben kerültek a helyükre. Kiemelte, hogy a címerek használata nem csak széles körben elterjedt, hanem – egyre bonyolultabb kompozíciók formájában – a középkori nemesi és egyházi társadalom rétegződését és struktúráját is hivatott volt képi formában megjeleníteni.

Hasonlóképpen összefüggő előadásokat tartott Lupescu Makó Mária (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) és Kelényi Borbála (Eötvös Loránd Tudományegyetem). Mindketten középkori végrendeleteket vizsgáltak kutatásaik során. Előbbi az erdélyi domonkos kolostorok nemesi testálóiit és adományait vizsgálta, hiszen a középkori végrendelező halála közeledtével egyaránt gondolt szeretteire és saját lelki üdvére. Kelényi Borbála előadása igazi unikumnak számított, hiszen a nőtörténet kutatása magyar viszonylatban nem tartozik a legnépszerűbbek közé, szemben a nyugat-európai gyakorlatban oly elterjedt „gender studies” műfajával. Húsz arisztokrata asszony végrendeletén keresztül mutatta be életüket és mindennapjaikat, vallásosságukat. A források elemzése során különös figyelmet fordított a szövegekben található magyar szavakra, kifejezésekre, amelyek jelenléte a végrendeletekben nem csak a nőtörténet, de a nyelvtörténet számára is jelentős.

A vizsgálatok – Bourbon hercegei művészetpártolásától a Hansa-városok mágnásokkal vetélkedő kalmárainak rétegződésén, a veszprémi püspökség birtokvitáin át a közép-európai pecsét- és címerhasználat szimbólumrendszeréig és

a határokon átívelő Szapolyai-Jagelló-Thurzó viszonyrendszerig – újabb perspektívákat nyithatnak a középkori arisztokrácia-kutatásban.<sup>1</sup>

A **koraujkori-újkori alszekció** tematikailag a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében folyó, Szabó István és tanítványai tevékenysége nyomán immár hagyományos kutatási területnek számító társadalomtörténeti előzményekhez kapcsolódott. A jelenleg folyó kutatások során először a *Speculum* sorozat negyedik kötetének (Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Szerk. Papp Klára, Püski Levente. Debrecen, 2009.) megjelenését előzte meg egy, a két szerkesztő által szervezett igen sikeres konferencia, amelyet azóta több sikeres tudományos tanácskozás követett. (A legutóbbi előadásait újabb tanulmánykötet – A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok. Szerk. Papp Klára, Püski Levente. Debrecen, 2013. – tartalmazza.) Így elmondhatjuk, hogy az intézet oktatói immár csaknem egy évtizede folytatnak arisztokrácia-kutatásokat. Kiváló alapot szolgáltat a további együttműködések kialakításához a 2013 végén létrejött, s 2014 tavaszán az egyetemi szenátus által jóváhagyott „Nemzetközi Interregionális Társadalomtörténeti és Néprajzi Kutatóközpont”, amely a debreceni kutatókon kívül kolozsvári, beregszászi és eperjesi történészeket, néprajzosokat fog össze, s akik közül jó néhányan a mostani konferenciának is előadói voltak.

A koraujkori-újkori szekció főelőadója Orosz István professor emeritus (DE BTK Történelmi Intézet) volt, aki a Tokaj-hegyaljai szőlőbirtokos arisztokratákról tartott előadást. Referátumában részletesen bemutatta a szőlőbirtokok típusait, vagyis az adó alól mentesített, illetve a dézsmás szőlőket. A konkrét példákat felelevenítve igazolta, hogy a vizsgált korszakban jobbágyok is szerezhettek mentesített, vagy más néven szabad szőlőt, de az arisztokraták is hozzájuthattak olyan szőlőbirtokokhoz, amelyek után adót kellett fizetni. Utóbbiak esetében általában ők igyekeztek elérni a mentességet. Ezt az adómentességi adományt a terület birtokosai, így pl. Zrínyi Ilona politikai támogatás megszerzésére használta fel.

Az Erdélyi Fejedelemség sajátos fejedelmi udvarát, az udvar szerkezetét, szerepének változását, tisztségviselőit többen is vizsgálták. Teoretikus kérdések sorát vetette fel Oborni Teréz (MTA BTK Történettudományi Intézet, ELTE BTK Történettudományi Intézet), aki az udvar, udvartartás és udvari társadalom kérdéskörével foglalkozott. Az előadó az állam irányítása, „támogatása” felől közelítette meg az udvar lényegét, működését. Hangsúlyozta, hogy nem feltétlenül a reprezentációt kell fontosnak tekintenünk, hiszen annak jelentősége inkább csak szimbolikus jelentőségű. Jeney-Tóth Annamária (DE BTK Történelmi Intézet) kutatási területe az udvari társadalom, a familiárisi hálózat feltérképezése. Elhangzott előadásában I. Rákóczy György familiárisaival foglalkozott. Az 1630 és 1640 közötti időszakra vonatkozóan elmondható, hogy a korábbi fejedelmek – Báthory Gábor, Bethlen Gábor – udvarához képest kevesebb volt a familiárisok száma, illetve rétegük nem volt annyira homogén, mint a korábbi időszakokban. I. Rákóczi György udvarában már megfigyelhető az belső udvari familiárisok csoportja is. Másik, a korban sajátos igazgatású terület, Szlavónia arisztokrata

---

<sup>1</sup> Az alszekcióról szóló beszámolót összeállította Bárány Attila.

életpályáit vizsgálta Varga Szabolcs (Pécsi Hittudományi Főiskola), aki előadásában a térség arisztokráciájának felemelkedését és bukását vázolta fel a 16. században három család (Erdődy, Kerecsényi, Rátkay) bemutatásával. A Habsburgok honorálták a szlavón arisztokraták támogatását a török betörések idején, ezt jelzi a bárói rang megadása a katonai erényekben jeleskedő családok számára. Ugyanakkor elmondható, hogy kevés família tudott felkapaszkodni, a bárói cím nem járt együtt a család felemelkedésével. A tárgyalt famíliákkal kapcsolatban Varga Szabolcs elmondta, hogy a megmaradt információk többsége katonai szolgálataikra vonatkozik.

Kónya Péter professzor (Eperjesi Egyetem) egy konkrét település, a Zemplén megyei Királyhelmece kapcsán vizsgálta az arisztokrata birtokosokat. Előadásában a 13. századtól kezdődően tekintette át a település történetét, részletesen bemutatva az arisztokrata birtokosokat, kiemelve a Rákócziakat. Felelevenítette, hogy Lorántffy Zsuzsanna volt az, aki átépítette a kastély egyes részeit, s ő volt az, aki a kastélyhoz tartozó kerteket is létrehozta. A városhoz fűződő szoros kapcsolatát fejezheti ki, hogy az özvegy fejedelemasszony végrendeletét is Királyhelmeceen írta.

Az erdélyi arisztokrácia megszületésének kezdeteivel foglalkozott Balogh Judit (Miskolci Egyetem). Előadásának központi figurája Apor István volt, aki a 17. század végi erdélyi arisztokrata prototípusát testesítette meg. Egész pályáját, kapcsolati hálóját tudatosan építette fel, így válhatott – Balogh Judit értelmezése szerint – az erdélyi kormányzat kulcsfigurájává. Saját maga alkotta meg reprezentációs terét, pl. adakozásaival, a katolikusoknak juttatott adományainak száma viszont csak az 1690-es évek után ugrott meg. Papp Klára professzorasszony (DE Történelmi Intézet) a 18. századi erdélyi arisztokrata családok közül a katolikus és szabadkőműves Jósika Antal oktatásfejlesztési elképzeléseit már a tavalyi eperjesi konferencián elemezte. Mostani előadásában Jósikát mint arisztokrata családjának politikai megalapozóját mutatta be. Jósika Antal (1745-1803) Kolozs megyei főispán famíliájának kiemelkedő tagja volt, aki nem értett egyet II. József nemességét érintő intézkedéseivel. Fennmaradt „plánjai” közül az előadó az 1797-ben az adózásra és a hadi segélyekre vonatkozó tervezeit vizsgálta, amelyeket valószínűleg az országgyűlés számára készített. A két tervezet közül az adózással kapcsolatos áttekintette az erdélyi adórendszert a lipóti Diplomától a század végéig, s igyekezett a nemességnek elfogadható, de az adózó népesség számára is teljesíthető adórendszert felvázolni.

Barta János professor emeritus (DE BTK Történelmi Intézet) a Mária Terézia mezőgazdasági társaságaiban megjelenő arisztokratákat vizsgálta. Előadásában a társaságokhoz kötődő néhány érdekesebb gazdasági újító szándékot is felelevenített. A társaságok vezetői arisztokraták lettek, de társadalmi aktivitásra sarkallhatták a köznemességet is. Az arisztokrata tagok egy része mezőgazdasági munkát is írt. Ezek a társaságok hatékonyabbak voltak a cseh és osztrák örökös tartományokban, míg a magyar területek közül egyedül az Erdélyi Fejedelemségben jött létre hasonló társaság, amely azonban nem vonzotta az arisztokratákat.

A magyar koraujkorban az arisztokrácia szerepvállalásának értelmezése nem képzelhető el az egyes családok felekezeteiket erősítő, támogató szerepének vizsgálata nélkül. Kónya Annamária (Eperjesi Egyetem), aki egy korábbi konfe-

rencián a felvidéki református egyházban játszott szerepet elemezte, mostani előadásában az arisztokraták 17. századi rekatolizációban betöltött szerepét vizsgálta. Bemutatta, hogy erre az arisztokrácia tagjainak igen sok és hatékony eszköze volt, mint pl. a patrónusi jog, a különböző gazdasági és pénzügyi jogok, melyeket birtokaikon és az élet más területein is rendszeresen használtak, hozzájárulva ezzel a rekatolizációhoz. Előadásában példaként Báthory Zsófia tevékenységét is bemutatta. Sipos Gábor (Erdélyi Múzeum Egyesület, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) a 18. századi erdélyi református arisztokrácia öntudatáról tartott előadást. Az erdélyi református arisztokrácia tagjait vallási öntudatuk arra készítette, hogy magasabb tisztségbe jutva vallásuk patrónusává váljanak. A kor szokásainak megfelelően vegyes házasság esetén a gyermekek közül a lányok az anya, a fiúk az apa vallását követték. Sipos Gábor a vegyes házasságokra vonatkozóan konkrét példaként Bethlen Kata esetét is felhozta, aki nem katolizált, hanem megmaradt hithű reformátusnak. Mária Terézia idején erősödött fel az uralkodói befolyás a vegyes házasságú erdélyi arisztokrata családokra. A katolizálás nem feltétlenül járt együtt a gyors karrierrel, mégis voltak olyanok, akik a hivatali előmenetel érdekében katolizáltak. Egyed Emese professzorasszony (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) előadásában arról beszélt, hogy a 18. századi Erdélyben milyen könyvkiadási szokások voltak elterjedőben és kik részesültek a művelt nemesek támogatásában. Példaként említette Bod Pétert, valamint Kovásznai Sándort, akiket nagyban segített és anyagilag támogatott az arisztokrácia egy-egy kiemelkedő tagja.

A 19. századi Erdély arisztokráciájának történetével a szekció több olyan tagja is foglalkozott, aki az Orosz István akadémikus által vezetett OTKA pályázat résztvevője volt. A Kolozsvárról érkező Egyed Ákos előadásának központi alakja gróf Mikó Imre lett, akit Tompa Mihály ódájában „Erdély Széchenyijeként” említett, és aki meghatározó alakja volt a reformkori Erdélynek. Mikó Imre nem szerepelt a transzilvanisták között, de erős erdélyi tudata volt. Mikó erdélyisége és a transzilvanizmus között lényeges különbség van. A Kós Károly-féle transzilvanizmust a védekezési kényszer hívta életre Trianon után, ami Egyed Ákos szerint a magyarságtudatban is megfér. Az arisztokrácia dualizmus-kori szerepvállalását, Erdély két arisztokrata származású „kormányzóját” mutatta be Pál Judit (Babeş-Bolyai Tudományegyetem). Következtetései alapján Carl Philip Schwarzenberg és Péchy Manó olyan személyek, akik a Habsburgok által meghatározott integrációs politikát hatékonyan tudták végrehajtani, mivel mindketten hű, lojális és a Habsburg dinasztiához kötődő államtudat képviselői voltak.

Szendrei Ákos (Debreceni Egyetem) az Erdélyhez közeli hajdúsági és bihari arisztokraták közül a dualizmus-kori országgyűlésbe bekerült képviselőket vizsgálta nyolc általános választás (1884–1910) tapasztalatai alapján. A választási eredményeket országos szinten összevetve ismétlődő családneveket lehet megfigyelni, és a legszembetűnőbb az, hogy a nemzetiségi területeken nagyobb arányú a főnemesi mandátum megszerzése. Általánosan elmondható, hogy az arisztokrata képviselők több ciklusban és nagyon fiatalon szereztek mandátumot. Országos szinten az arisztokrata képviselők aránya 14% volt, ezzel szemben a Hajdú- és Bihar megyei kerületekben mindössze átlagosan 3%. Az országos trendek közül több (fiatalkori mandátumszerzés, megyebeli birtok vagy magas

állami pozíció) érvényesült a vizsgált két megyében is, de a helyi sajátosságok miatt eltérések is jelentkeztek.

Néhány előadás az európai párhuzamokra hívta fel a figyelmet. Papp Imre professzor (DE Történelmi Intézet) előadásában azt mutatta be, hogy Franciaországban hogyan változott az arisztokrácia jelentése a koraujkorban. Azt is bemutatta, milyen változások zajlottak le ebben a társadalmi csoportban a 18. század második felében. Az arisztokraták kiemelkedtek a nemesek közül, mégsem voltak egységesek. A hallgatóság megismerhette az arisztokrácia különböző csoportjait, így pl. a „pénzembereket”, a parlamenti arisztokráciát. Az orosz diplomáciatörténet és társadalomtörténet tanulságos példáját mutatta be Schrek Katalin (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola), aki K. A. Lieven herceg, londoni orosz nagykövet és az angol politikai elit kapcsolatrendszeréről (1821–1834) tartott előadást. A herceg a családi kapcsolatrendszernek köszönhetően biztos légkörben nevelkedett, a katonai pályát és a diplomata karriert választotta. A vizsgált időszakban londoni követként bizalmi állást töltött be. Londonban ő is annak a IV. György köré szerveződő politikai csoportosulásnak lett a tagja, amelynek célja a miniszterelnök, Canning kontroll alatt tartása volt. A londoni külpolitika pozícióváltása 1822-ben következett be a görög ügy kapcsán, Lieven közvetítő szerepe meghatározó volt az orosz külpolitika szempontjából, de több, évekig elhúzódó affér miatt (pl. a köztudottan oroszellenes Stratford kinevezése szentpétervári követnek) 1834-ben visszahívták Pétervárra.<sup>2</sup>

**A Filozófia Szekció** előadássorozata a „*Szellem, szellemtudományok, kultúraturtudományok. Kihívások és esélyek a jelenlegi filozófia előtt*” címet viselte. Az elhangzott előadások a filozófia, illetve a bölcsészet utóbbi mintegy kétszáz éves fejlődéstörténetének főbb csomópontjait jelölték ki. Nem történeti vizsgálódás volt a szekció előadásainak az elsődleges célja, hanem a fenti fogalmakkal jelzett történéseknek a bölcsészet és a kultúra mai kihívásai szempontjából való megközelítése és releváns aktualizálása.

Az előadások fele, bár három országból/kultúrából érkezett kollégák tartották, az európai szociokulturális viszonyok jelenkori folyamatait és helyzetét latolgatta. A holland kolléga, aki ezt a tényt hangsúlyozta, hozzátette: számára úgy tűnt, hogy az elhangzott előadások kiegészítették egymást, s ez által meglehetősen teljes képet kaphattunk napjaink kulturális kihívásai és az ezekre adható válaszok alapkérdéseiről. Európa kulturális öntudatának értelmezése, mai szellemi kondícióinak feltérképezése, ezen belül a gyenge pontok, pl. a Kelet és a Nyugat ismétlődéssel fenyegető elkülönülése, miként a megújulási lehetőségek feszegetése termékeny beszélgetéseket indítottak el. Ahogy az egyik külföldi vendég fogalmazott: bár a tapasztalatok azt mutatják, hogy a filozófiai viták szigorú előfeltételekhez kötöttek és könnyen félre tudnak siklani, a mi szekciónkat nem fenyegette ez a veszély, mert a magas színvonal mind az előadásokban, mind a beszélgetésekben folyamatosan érvényesült. A külföldi kollégák kiemelték: nagyon izgalmas volt számukra a filozofálás magyar kontextusával való szembesülés. A hazai előadók a szekcióülés oldott légkörét, a másokra odafigye-

<sup>2</sup> Összeállították Csorba Noémi – Nagy Dóra (DE történész PhD hallgatók)

lés finom gesztusait értékelték. Ez a fajta szakmai együttlét érvényesült mind az előadások, mint a beszélgetések folyamán. A szakmai légkörhöz hozzátartozott az is, hogy bár az előadók markáns véleményeket fogalmaztak meg, a beszélgetések mégis arra készítették őket, hogy átgondolják saját álláspontjukat.

Az előadások tematikai sokszínűsége a programból is látható volt. Mégis volt közös összekötő elem: az európai szellem, a bölcsészet és a kultúra értékeinek, jellegének, jelenkori helyzetének, átalakulásának, válságtüneteinek és megújulásának komplex kérdésköre. Ennek a megújulásnak a kiinduló pontja Európa saját kulturális identitásának reflexív-kritikai vizsgálata lehet. Erre a szekcióülés hazai és nemzetközi kontextusban is releváns példát mutatott.

A szekció munkájának fontos vetülete volt annak értelmezése, hogy a klasszikus filozófiai örökség mely pragmatikus értékű elemei játszhatnak szerepet az európai identitásnak a megújulásához elengedhetetlen (újra)definiálásában. A gyakorlati filozófiai kutatások releváns elemeinek elemzése, ezek kapcsolata a kortárs szociokulturális antropológia kurrens elméleteivel fontos részét képezte a szakmai párbeszédnek. A szekcióülés részvevői szerint a mainstream filozófiai diskurzust sokoldalúan reprezentáló előadások és a klasszikus filozófiai örökség újraértékelése iránti kritikai igényt tükröző témafelvetések találkozása szakmailag termékeny, nemzetközi mércével is színvonalas, a tudományosság ethosza tekintetében pedig méltó hozzájárulás volt a Debreceni Egyetem centenáriuma-hoz, ezen belül a Bölcsészettudományi Kar ünnepi szimpóziumához.<sup>3</sup>

**A Szociológia Tanszék** „Radikalizálódás és társadalmi konfliktusok a 21. században” témakörben szervezett tudományos szekciója keretében egyúttal a Tanszék alapításának 30 éves évfordulóját is ünnepelte. A szekció előadásai és vitái a harmadik évezred elejére kialakult „bizonytalanság” témakörét járták körül. A 21. század társadalmának alternatív fejlődési irányai a hatalom és a felelősségvállalás függvényében rajzolódnak ki, s a konfliktusok olyan fő problémák mentén merülnek fel, mint pl. a tulajdonviszonyok koncentrációja, a társadalom demokratikus működésének elve, az emberi jogok újraértelmezése, a kisebbségek gazdasági-társadalmi helyzete, a fiatalok integrációja, a szegénység csökkentése, a környezet védelme, a centralizáció és decentralizáció kérdése. Az átalakuló érdek és értékviszonyok között a problémák megoldására egyre radikálisabb megoldási javaslatok születnek, amelyek a társadalom mind szélesebb körében, különösen a fiatalabb generációkban egyre nagyobb visszhangra találnak. A konferencia esélyt adott arra, hogy a társadalmi konfliktusokról, az erősödő radikalizmusról hazai és nemzetközi kutatások eredményeit megismerve átfogó képet kapjunk. A jóléti rendszer válságáról, a mélyszegénységben élők stigmatizálásáról, a fiatalok kiűtkeresési kísérleteiről, a korrupciós kockázatokról és annak társadalmi hatásáról szóló előadásokat a népes hallgatóság részvételével élénk vita követte. A magyarországi egyetemek szociológiai képző-műhelyei részvételével szervezett tudományos kerekasztal pedig a szociológia, mint tudomány lehetőségeit, helyét, szerepét kereste a gyorsan változó gazdasági és társadalmi feltételek között. A kerekasztal hozzászólóinak fő üzenete, hogy a szocio-

---

<sup>3</sup> Összeállította Rózsa Erzsébet professzor, szekcióvezető (DE).

lógusok a társadalmi változásokra irányuló kutatásaikkal, eredményeik bemutatásával, szakmai viták kezdeményezésével járulhatnak hozzá egy objektív társadalomkép megrajzolásához, egy biztonságra épülő, széles körben elfogadott társadalmi konszenzus kialakulásához.

Az „*Anyanyelvi örökség – digitális archiválás – interdiszciplinaritás*” címmel megrendezett **nyelvtudományi szekció** abból az alapelvből indult ki, hogy a nyelv tudomány majd két és fél évszázados történetének legtöbb tudományos irányzata és a nyelv tudomány legtöbb ágazata a nyelvi adatok elemzésén alapul. Az empirikus nyelvészet számára az adatok gyűjtésének és feldolgozásának módszertana mindig is központi tudományos problémának számított. Tudománytörténeti szempontból ezen a területen két nagyobb áttöréssel számolhatunk: egyrészt azzal, hogy a történeti források mellé bevonták a vizsgálatba az élőnyelvi adatokat is, másrészt pedig egy nyelvészeti technológiai jellegű újítással: az adatgyűjtés és adatfeldolgozás digitális alapokra való helyezésével.

A szekció első ülészaka azt a kérdést járta körül, hogy az uráli nyelvek vizsgálatában ma milyen jelentősége van a különféle adatbázisoknak. E nyelvek körében az első nagyobb nyelvi adatállományok kialakítása már a 19. század végén megkezdődött, s e munka a legkülönbözőbb területeken napjainkig folyik. A modern tudomány nem mondhat le a régebbi adatállományok felhasználásáról sem, ezek – különösen a kevésbé dokumentált nyelvek esetében – ma is igen nagy jelentőséggel bírnak. Felhasználásukra elsősorban a lexikológia és a lexicográfia terén került sor, de merítettek belőlük a hang- és helyesírás-történeti, valamint a morfológiai kutatások is. Újabban az etimológiai és a mondattani vizsgálatok is igyekeznek minél szélesebb körű adatbázisokra támaszkodni. A modern digitális archiválás és adatbázis-építés minőségi tekintetben nyújt új perspektívákat az empirikus nyelvészet különböző területei számára. A legutóbbi időkben e lehetőségek a térinformatika eszközeivel bővültek, amelyek elősegítik a nyelv területi változatainak vizsgálatát. A digitális archiválás jelentősége messze túllép a nyelv tudomány határain azon nyelvek esetében, amelyek nyelvhasználói közössége rohamosan fogy, s így e nyelveket a kihalás veszélye fenyegeti.

A szekció második ülészaka az anyanyelvi örökség és az interdiszciplinaritás kérdését tárgyalta a 11. századi Kárpát-medence nyelvi-etnikai összetételének vizsgálati lehetőségei kapcsán. E forráshiányosnak nevezhető korszak nyelvi-etnikai képe egy-egy tudományterület eszköztárával nem vázolható fel: a nyelv- és névtörténeti, a történettudományi és a régészeti ismeretek egymással való szembevetése, az eredmények egymáshoz való viszonyítása azonban hozhat némi eredményt e téren is. Ehhez azonban ugyancsak szükség van arra is, hogy az érintett tudományterületek az adott korra vonatkozóan korszerű, a mai tudományos ismeretek alapján felülvizsgált adatbázisokból nyerjék eredményeiket, s a felhasznált tudományos módszerek is támadhatatlanok legyenek. A vizsgálatokban nagy szerep jut az eddig kevésbé figyelembe vett nyelvemléktípusoknak, közte az interpolált okleveleknek, illetőleg a korábban is figyelembe vett helynévtípusok (pl. az ún. törzsi, vagy a népnévi eredetű helynevek) újszerű megközelítésének.

Az **Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék** szekciójának kétnapos munkatalálkozóján – „*Hanggal és hang nélkül. Szóval és szó nélkül. A kommunikáció interdiszciplináris kutatása*” –, az előadók két TÁMOP-pályázat előrehaladásáról és eredményeiről számoltak be. Olyan eredményeket mutattak be, amelyek társadalmi jelentősége közvetlenül érzékelhető. Az első megfogalmazásukban bármennyire is távolinak tűnő két témát – hanggal és hang nélkül – összeköti az, hogy mindkettő az emberi nyelv hangjaival, szavaival, vagy az azokat a kommunikációban helyettesítő egyéb eszközök jobb megismerésével, továbbá az új tudományos ismeretek gyakorlati alkalmazásaival kapcsolatos.

Az első nap elhangzott előadások középpontjában az a kérdés állt, hogy hogyan lehetne a siketeket és hallássérülteket hozzásegíteni ahhoz, hogy megnyíljon előttük a hallható világ. A siketek fogalmi életében nem létező hallható világ megnyitása számukra rendkívüli pszichológiai, szociális és társadalmi jelentőséggel bír. Megközelítését tekintve az ismertett vállalkozás egyedülálló. Olyan alap kutatásokat feltételez, amelyek sikeres kimenetele korántsem biztosított. TÁMOP pályázat keretében a Debreceni Egyetem Fül-, Orr-, Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinikájának orvos kutatói Sziklai István professzor vezetésével kidolgozták egy ún. audiovizuális transzkódolás rendszerét, amivel vizuális információvá alakítják a beszédhangokat és a beszédben elhangzó szavakat. Az így transzkódolt jeleket a tanulóknak bemutatva, párosítva egy – a Miskolci Egyetem Automatizálási és Infokommunikációs Tanszékén Czap László tanszékvezető irányításával létrehozott – transzparens beszélőfejjel, azt lehet várni, hogy a tanulók e vizuális jeleket követve, a hallás útján nem érzékelhető vizualizált hangok ábrázolásából szükséges visszajelzéseket nyerve jelentősen javítják kiejtésüket. A hangok kiejtésének javítása mellett lehetővé válik, hogy a hallássérültek értelmezni tudják a prozódia, legszembetűnőbb módon a beszéddallam és a hangsúlyozás szerepét egy folyamatos, érthető beszéd kialakítása során. A prozódia visszajelzésének módszertanát és az azt megvalósító alkalmazást a BME Távközlési és Médiainformatikai Tanszékén Vicsi Klára professzorasszony irányításával alakították ki. A vállalkozás alkalmazhatóságát siketek iskoláiban tesztelik Debrecenben, Egerben és Budapesten. A kutatás nyelvészeti megalapozása a Debreceni Egyetem Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének a feladata, amelyben – Hunyadi László professzor vezetésével – a vizuális és a hang percepció sajátosságait kutatják, és a transzkódolás eredményes elsajátítását tesztelik. A munkatalálkozón a fentiekhez kapcsolódó előadások mellett előadások hangzottak el az agyi plaszticitás (Berényi Ervin professzor, DEOEC Orvosi Laboratóriumi és Képző Diagnosztikai Tanszéke) és a hang percepció pszichológiai vonatkozásainak kérdéskörében (Sue Denham professzorasszony, Plymouth University, Oliver Profant professzor, Károlyi Egyetem, Prága és Winkler István, MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet).

A munkatalálkozó második napjának fő témája a multimodális ember-gép kommunikáció volt. Eredményeiben arra a 2009-ben indult, a Debreceni Egyetem Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén működő, Hunyadi László professzor által irányított HuComTech kutatócsoport TÁMOP pályázatára támaszkodott, amelynek kiinduló célja az ember és ember közötti kommunikáció

olyan szintű megértése volt, ami lehetővé teszi egy hihetőbb, így hatékonyabb ember-gép kommunikáció/interakció eszközeinek és folyamatának a létrehozását. Itt is fontos szerepet töltenek be a két témát összekötő hangok és szavak, ugyanakkor komoly jelentősége van az ezeket kísérő, vagy időnként felváltó, helyettesítő gesztusoknak is. Arra, hogy e projekt is szoros hazai és nemzetközi összefogásban valósul(t) meg, jól utal az előadók névsora. Váradi Tamás tudományos osztályvezető (MTA Nyelvtudományi Intézete) előadásában a HuComTech multimodális kommunikációs adatbázis nemzetközi jelentőségét méltatta, kimutatva, hogy ezen adatbázis korábban nem ismert részletességű, sokrétű nyelvi és viselkedéses adatait egyaránt felhasználhatják a nyelvészet, a nyelvtechnológia, a pszichológia, a szociológia és a mérnöki tudományok művelői. Tapio Seppänen professzor (Oului Egyetem) a témához szorosan kapcsolódó mérnöki alkalmazásokról, az automatikus multimodális érzelem-felismerésről szólt. Nick Campbell professzor (Trinity College, Dublin) bemutatta legújabb kutatásait, amelyek egy multimodális interaktív nyelvtanuló ágens kialakítására irányulnak. A találkozó lehetőséget adott a HuComTech fiatal doktorjelöltjeinek is arra, hogy ismertessék kapcsolódó kutatásaikat. Szekrényes István tanársegéd bemutatta legújabb, már a HuComTech adatbázisban is elérhető eredményeit a dialógusok automatikus prozódiai annotálására és ezen annotálásoknak a szélesebb értelemben vett nyelvtechnológiai alkalmazására vonatkozóan. Abuczki Ágnes a diskurzusjelölők pragmatikai funkcióiról és azok nem verbális jelölőiről tartott előadást, végül Ghazaleh Esfandiari /DE BTK Általános Nyelvészeti Tanszék) ismertette egy új eszközzel, egy szemmozgás-követővel végzett első megfigyeléseit, amely megközelítés egy új látásmódot eredményezhet a kommunikáció műszeres vizsgálatában.

A munkatalálkozó két napján két, látszólag meglehetősen távolságban levő téma feldolgozására került sor. A két témát ugyanakkor jól érzékelhető módon összekapcsolja egyrészt az, hogy magát a kommunikációt kívánjuk hatékonyabbá tenni, másrészt annak a felismerése, hogy különösen az ehhez hasonló komplex feladatok megoldásában interdiszciplináris teameknek kell részt vállalniuk, ahol a bölcsész szemléletnek és tudásnak – megtalálva a kapcsolódási pontokat az orvostudománnyal, a pszichológiával és a mérnöki tudományokkal – fontos, helyenként központi szerepe lehet.

A munkatalálkozó végén a résztvevők látogatást tettek a HuComTech kutatócsoport frissen kialakított, és még további fejlesztésre váró kognitív laboratóriumában.<sup>4</sup>

**A Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék** „*Használat és hatás: a kommunikációkutatás kortárs irányai*” címet viselő szekciójának előadói azt tűzték ki célul, hogy keresztmetszetet adjanak a pragmatika kortárs kutatási irányairól és fő kérdésvetéseiről. A pragmatika, mint egy viszonylag fiatal nyelvészeti, kommunikációkutatási irányzat rendkívül sokszínű abban a tekintetben, hogy az egyes felfogások a nyelvhasználatnak mely aspektusait helyezik előtérbe, milyen mögöttes nyelv- és kommunikációfogalmakat alkalmaznak, valamint

---

<sup>4</sup> Összeállította Hunyadi László egyetemi tanár, szekcióvezető (DE).

milyen típusú adatokat részesítenek előnyben az elméletalkotás során. Emellett azonban a pragmatika egységesnek is tekinthető abból a szempontból, hogy a kutatások homlokterében a nyelvnek az egyes kontextusokban, különböző célok elérésére irányuló használata áll. A szekció előadásai e kettősséget reprezentálva a pragmatika egyes kurrens problémáit és annak lehetséges megoldásait helyezték előtérbe.

Az előadások során a hallgatóság megismerkedhetett a humor, a hétköznapi metaforák, illetve az irónia nyelvi, kognitív és szociokognitív aspektusaival, valamint a tudományos és egyéb publicisztikában is egyre fontosabbá váló kulcsszavak pragmatikai, keretszemantikai problémáival. Az előadók részletesen foglalkoztak a nyelvhasználat különböző formáit jellemző intenciók kezelhetőségének problematikájával, és felvetették a valódi és a gondolatkísérletek metaelméleti reflexiójában rejlő lehetőségek kiaknázhatóságának kérdését is. Külön előadások szóltak a valódi kísérletek talaján maradványok a deiktikus és indexikális kifejezések használatának szabályszerűségeiről, a pragmatikai-kommunikációs zavarok természetére irányuló kutatásokról, az idegennyelv-oktatás pragmatikai szempontú újragondolásának lehetőségeiről, valamint az interszubjektivitás és az interperszonalitás pragmatikai szerepéről, illetve a pragmatikai szemlélet líraelméletbe történő integrálásáról.

A szekció előadásai reprezentálták azt a jelenlegi pragmatikai tendenciát is, mely a hagyományosnak tekinthető nyelvészeti-filozófiai alapokat ötvözni kívánja más, a nyelvtudományhoz közeli diszciplínák nézőpontjaival és módszereivel. Ennek megfelelően az előadások során betekintést kaphattunk a pragmatika szociokognitív, lexikográfiai, pszicholingvisztikai, neurolingvisztikai, valamint kultúrközi alkalmazási lehetőségeibe.

A szekció előadásai alapján készülő tanulmányok egy konferenciakötetben látnak majd napvilágot.

**A Pszichológiai Intézetben** „*A (hazai) Pszichológia Jövője*” címmel a pszichológus képzőhelyek vezetői és a Magyar Tudományos Akadémia reprezentánsai nyilvános kerekasztal beszélgetést folytattak. Résztvevői: Balogh László (Debreceni Egyetem), Bereczkei Tamás (Pécsi Tudományegyetem), Demetrovics Zsolt (ELTE), Czigler István (MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet), Hunyady György (Eötvös Loránd Tudományegyetem), Pataky Ilona (PPKE), Szabó Éva (Szegedi Tudományegyetem), Vass Albert (Károli Gáspár Református Egyetem) és a házigazda intézmény részéről Münnich Ákos.

A kerekasztal alapvetően három fő téma köré szerveződött: a pszichológusképzés, a pszichológiai kutatások, és a képző helyek közötti lehetséges együttműködés. A pszichológusképzéssel kapcsolatban az alapképzés, a mesterképzés és a doktori képzés aktuális állapota és fejlesztésének kérdése került a középpontba. A jelenlévők egyetértettek abban, hogy az alapképzés és a mesterképzés jelenlegi formája megfelelő a pszichológus képzés elvárásainak, a doktoranduszok számának növelését viszont fontosnak tartották. A beszélgetés során többen kitértek a tanárképzés, a tehetség gondozás, az idegen-nyelvű, ill. a levelező képzési forma helyzetére, jövőjére. A pszichológiai kutatások esetében a kutatási támogatások szűkös lehetőségeivel gyakorlatilag minden képző hely szembesül,

de a képzőhelyek a nehézségek ellenére próbálják változatos témákban fenntartani a kutatási potenciált, mivel ezzel is a képzést támogatják. A képzés és a kutatások igényei egyértelműen megkívánják a képző/kutató helyek közötti együttműködést, ami közös kutatási pályázatokban, publikációkban tud megvalósulni.

**A Neveléstudományok Intézete** a „*Összehasonlító oktatáskutatás a 21. században*” (Comparative education research in the 21st Century) című nemzetközi panellel járult hozzá a centenáriumi szimpóziumhoz. Az oktatáskutatásban az ágazat nemzetek fölötti folyamatokba való beágyazottsága miatt elengedhetetlen a nemzetközi összehasonlító kutatásokba való bekapcsolódás, ami az intézet munkatársai által vezetett kutatásokban is kiemelt törekvés. Meghívott előadóink egyike az európai összehasonlító oktatáskutatás szeniorja, Jürgen Schriewer professzor volt, aki a berlini Humboldt Egyetem emeritus professoraként régi jó kapcsolatot ápol az intézettel, hiszen a kilencvenes évek óta fogadta intézetében doktoranduszainkat. Előadásában az összehasonlító oktatáskutatás elméleti és empirikus trendjeit, az összehasonlító kutatások eredményeinek értelmezését, ezek lehetőségeit, korlátait és jövőbeli feladatait elemezte. A másik meghívott előadónk Jani Ursin, a Jyväskyläi Egyetemen működő Finnish Institute for Educational Research vezető kutatója, a felsőoktatási eredményesség nemzetközi összehasonlító vizsgálatának, az AHELO kutatásnak a koordinátora volt. Az OECD által kezdeményezett kutatás azzal a szándékkal indult, hogy a felsőoktatás PISA-jaként működjön. Az előadás jelentős érdeklődésre tartott számot, hiszen a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központjában folyó felsőoktatás-kutatások szorosan kapcsolódnak a felsőoktatási eredményesség vizsgálatához. A bevezető előadásokat követően a munka két angol nyelvű szekcióban folyt, de mindkét szekcióban egy-egy német nyelvű előadás is elhangzott. A szerda délután tartott szekcióban a közoktatási és az iskolarendszeren kívüli tanulás kutatásához kötődő előadások hangzottak el Kozma Tamás professor emeritus, Györgyi Zoltán, Rébay Magdolna valamint Juhász Erika részéről. A csütörtök délelőtti szekcióban a felsőoktatási kutatások kerültek fókuszba, s Pusztai Gabriella professzorasszony, Buda Mariann, Chrappán Magdolna, Engler Ágnes és Fenyő Imre előadásai hangzottak el. Két-két előadást követően kérdésekre és hozzászólásokra került sor.

**Az Irodalomtudományi Intézet** „*Emlékezhelyek különböző kulturális emlékezetek feszültségében – a gályarabság és 1848 példája*” (Erinnerungsorte im Spannungsfeld unterschiedlicher Gedächtnisse. Am Beispiel von Galeerensklaventum und 1848) címmel szervezett szekciót. Az emlékezhely (lieu de mémoire) – amely Pierre Nora francia történész nagyhatású kezdeményezése nyomán mára nemzetközileg elfogadott tudományos terminussá vált – a modern kor kollektív emlékezetének azt a sajátosságát ragadja meg, hogy egy-egy közösség a gyors változások által előidézett felejtésnek jelképes, saját múltja emlékeit hordozó tárgyakkal igyekszik gátat vetni. Az emlékezhelyek kutatása nemzeti keretek között bontakozott ki Európában; mára azonban a nemzetihez képest új szempontok is megjelentek, s az elméleti pozíciók is módosultak. A

magyar emlékezhelyek kutatása a Debreceni Egyetemen indult meg 2011-ben – a késedelmes kezdet előnye, hogy kiforrottabb tudományos eredményekből lehetett kiindulni. A szekció célja az volt, hogy – bekapcsolódva a nemzetközi együttműködésbe – megalkossuk két emlékezhely, a gályarabság és 1848 átfogó képét.

A **Szlavisztikai Intézet** „*Oroszország a 21. században – válaszok az új világrend kihívásaira*” tematikájú szekciója abból a tényből indult ki, hogy Magyarországon az utóbbi években jelentősen megnőtt az Oroszország, ezen belül az orosz politikai, gazdasági és kulturális élet jelenségei iránti érdeklődés. Húsz évnyi kölcsönös „hallgatást” követően az utóbbi időben a társadalmi élet minden szférájában, különböző szinteken újra megerősödnek a Magyarország és Oroszország közötti kapcsolatok. Ugyanakkor, ahogyan érzékeljük, mindkét országban hiány van az egymásról szóló, megbízható információkból. Az intézetben éppen ezért is határozták el, hogy szekciójukat a fenti címmel rendezik. Meghívták a legjobb oroszországi és magyarországi szakembereket, hogy előadásaikban megvilágítsák a mai Oroszország kulturális és irodalmi életének néhány problémáját, valamint a mai magyar-orosz kulturális kapcsolatokat. A szekció munkája két alapvető témakörben zajlott: A mai orosz eszme és irodalom a 19. századi orosz filozófia és irodalom fényében, valamint Oroszország – Európai Unió – Magyarország kulturális kapcsolatai a 21. század elején.

A **Néprajzi Tanszék** „*A kultúra emlékezete és kulturális sokféleség*” (Memory of Culture and Cultural Diversity) című szekciója az UNESCO szellemi kulturális örökség programjának keretén belül reflektált a kultúra folyamatos változására. Veikko Anttonen professzor az identitáspolitikai jelentéseit mutatta be néhány néprajzi megfigyelésen keresztül, Felföldi László professzor a táncörökségről a hagyomány, a közösségi emlékezet témaköreiben tartott előadást, Hoppál Mihály professzor előadása a kulturális emlékezet és a fenntartható kulturális sokszínűség problémakörét mutatta be, Voigt Vilmos professzor előadása a helyettes kulturális emlékezetet taglalta.